

La República. Llibre II (368c-376c)

[1] [Tema d'investigació: què és la justícia i què la injustícia]

X.-I jo, que sempre havia admirat, evidentment, els dots naturals de Glaucó i Adimant, en aquella ocasió vaig sentir summa delectança en escoltar les seves paraules i vaig exclamar:

-No mancava de raó, oh, hereus d'aquell home!, l'amant de Glaucó, quan, arran de la glòria que vau aconseguir en la batalla de Mègara, us va dedicar l'elegia que començava així: «Oh, diví llinatge que sou d'Aristó l'excels!».

«Això, amics meus, em sembla molt ben dit. De ben segur que deveu tenir alguna cosa divina en vosaltres si, sense estar persuadits que la injustícia sigui preferible a la justícia, sou, tanmateix, capaços de defensar de tal manera aquesta tesi. Estic segur que, en realitat, opineu així, encara que ho he de deduir de la vostra manera de ser en general, ja que les vostres paraules em farien desconfiar de vosaltres i, com més crec en vosaltres, més gran és la meva perplexitat davant del que he de respondre. En efecte, no puc defensar la justícia, ja que em considero incapaç d'això, i la prova és que no m'heu admès el que vaig dir a Trasímac quan creia demostrar la superioritat de la justícia sobre la injustícia; però, d'altra banda, no puc renunciar a defensar-la, perquè temo que sigui fins i tot una impietat callar quan en presència d'un s'ataca la justícia i no defensar-la mentre quedin ànims i veus per fer-ho. Val més, doncs, ajudar-la de la millor manera que pugui.

Llavors, Glaucó i els altres em van preguntar que de cap de les maneres no deixés de defensar-la ni em desentengués de la qüestió, sinó al

contrari, que continués investigant en què consistien l'una i l'altra i quina era la veritat dels seus avantatges respectius. Jo els vaig respondre el que a mi em semblava:

[2] [Al·legoria de les lletres grosses i les petites]

-La investigació que emprenem no és de pa sucat amb oli, sinó que requereix, segons el meu parer, una persona de visió penetrant. Però com que nosaltres en manquem, em sembla -vaig dir- que el millor és seguir, en aquesta indagació, el mètode d'aquell que, malgrat no gaudir de prou bona vista, rep ordre de llegir des de lluny unes lletres petites reproduïdes les mateixes lletres amb una mida més grossa i sobre unes lletres petites i s'adona, llavors, que en algun altre un fons més gran també. Aquest home consideraria una felicitat circumstància, crec, la que li permetés llegir primer aquestes últimes lletres i comprovar després si les més petites eren realment les mateixes.

-És clar -va dir Adimant-. Però quina semblança veus, Sòcrates entre aquest exemple i la investigació sobre el que és just?

-T'ho diré -vaig respondre-. ¿No afirmem que pròpia de l'home particular, però també una altra, segons Crec jo, però que existeix una justícia pròpia de tota una ciutat?

-Es cert- va dir.

-I no és la ciutat més gran que l'home?

-Més gran, sí -va dir.

[3] [S'ha d'investigar què és la justícia, primer en l'Estat i després en l'individu]

-Aleshores és possible que hi hagi més justícia en l'objecte més gran i que resulti més fàcil arribar a conèixer-la en aquest. De manera que, si us sembla bé, examinem primer de tot la natura de la justícia a les ciutats i després l'estudiarem també en els diferents individus i intentarem descobrir en els trets de l'objecte més petit la semblança amb el gran.

-Molt ben dit -va afirmar ell.

-Llavors -vaig continuar-, si contempléssim en esperit com neix en una ciutat, ¿podríem observar també com es desenvolupen amb aquesta la justícia i la injustícia?

-Potser sí -va dir.

-I no és d'esperançar que després d'això ens sigui més fàcil veure-hi clar en allò que investiguem?

-Molt més fàcil.

-Us sembla bé, doncs, que intentem continuar? Perquè crec que no serà una tasca d'estar per casa. Penseu-ho, doncs.

Ja està pensat -va dir Adimant-. No deixis, doncs, de fer-ho.

[4] [Quin és l'origen de l'Estat?]

XI -Doncs bé -vaig començar-, la ciutat neix, segons el meu parer, perquè es dona la circumstància que cap de nosaltres no es basta a si mateix, sinó que necessita moltes coses. O creus que és una altra la raó per la qual es funden les ciutats?

-Cap altra -va contestar.

-Així doncs, cada un va prenent amb ell un home per satisfer aquesta necessitat i un altre home per a aquella altra: així, com que tots necessitem moltes Coses, anem reunint en un sol habitatge multitud de persones en qualitat d'associats i auxiliars i a aquesta cohabitació assignem el nom de ciutat. No és així?

-És així.

I quan un dona a un altre alguna cosa o l'agafa d'ell, ¿ho fa per considerar que això redunda en benefici seu?

-Evidentment.

-Edifiquem, doncs, -vaig continuar- amb paraules una ciutat des dels fonaments. La construïran, pel que sembla, les nostres necessitats.

-És clar!

[5] [Quines són les necessitats que hauran de cobrir les classes productives?]

-Doncs bé, la primera i més gran necessitat és la provisió d'aliments per mantenir existència i vida.

-Naturalment.

-La segona, l'habitació, i la tercera, la roba i coses similars.

-És així.

-Bé -vaig dir-. I com atindrà, la ciutat, la provisió de moltes altres coses? No caldrà algú que sigui pagès, algú que sigui paleta i algú que sigui teixidor? No caldrà afegir a aquests un sabater i algú altre que atengui les necessitats materials?

-Efectivament.

Això sembla.

Aleshores, ¿cal que cada un dediqui la seva activitat subministri queviures munitat, per exemple, que el pagès, tot sol, altres quatre i esmerci un temps i una feina quatre vegades l'elaboració dels aliments dels quals ha de fer partícips els altres? O bé cal que es desentengui dels altres i dediqui la quarta part del temps a disposar per a ell només la quarta part de l'aliment comú i passi les tres quartes parts restants ocupant-se, respectivament, de la seva casa, els seus vestits i el seu calçat sense molestar-se a compartir-los amb els altres, sinó tenint cura només d'ell i per si sol de les seves coses?

I Adimant va contestar:

-Potser, Sòcrates, resultarà més fàcil el primer procediment que no pas el segon.

[6] [Cada individu té una idoneïtat natural per exercir una tasca específica en la qual s'ha d'especialitzar]

-No m'estranya, per Zeus -vaig dir- perquè en parlar tu m'adono que ara com ara, no hi ha dues persones exactament iguals per natura, sinó que en totes hi ha diferències innates que fan apta cada una per a un que fer. No ho creus així?

-Sí.

-Així doncs, ¿treballaria millor una sola persona dedicada a molts oficis o a un de sol?

-A un de sol- va dir.

-A més, és evident, crec, que, si es deixa passar el moment oportú per fer una feina, aquesta no surt bé.

-Es evident.

-En efecte, l'obra no acostuma a esperar, crec, el moment que l'artesà no té feina, sinó que cal que aquest atengui la seva feina sense considerar-la alguna cosa accessòria.

-Això cal.

-Per consegüent, com més, millor i més fàcilment es produeix és quan cada persona du a terme una sola feina d'acord amb les seves aptituds, en el moment oportú i sense ocupar-se de res més que d'ell.

-En efecte.

-Aleshores, Adimant, caldran més de quatre ciutadans per a la provisió dels articles dels quals parlàvem perquè cal suposar que el camperol no es fabricarà ell mateix l'arada, si vol que aquesta sigui bona, ni el bident ni les altres eines que requereix el conreu. i tampoc el paleta, que també necessita moltes eines. I el mateix passara amb el teixidor i el sabater, oi?

-És cert.

-Per consegüent, aniran entrant a formar part de la nostra petita ciutat i augmentant-ne la població els fusters, els ferrers i molts altres artesans.

-Efectivament.

-No obstant això, no arribarà encara a ser gaire gran ni tan sols si els afegim bovers, oellers i pastors d'una altra espècie per tal que els camperols tinguin bous per llaurar, els paletes i els camperols puguin fer servir bèsties per al transporti els teixidors i els sabaters disposin de cuir i llana.

-Doncs ja no serà una ciutat tan petita si ha de tenir tot el que dius.

-Ara bé -vaig continuar-, establir aquesta ciutat en un indret on no siguin necessàries importacions és gairebé impossible.

-Impossible, sí.

-Caldran, doncs, encara més persones que portin des d'altres ciutats tot allò que sigui necessari.

-Doncs sí.

-Però si el que fa aquest servei va amb les mans buides, sense portar res del que manca a aquest de qui es rep el que necessiten els ciutadans, tornarà també de buit, oi?

-Em sembla que sí.

-Caldrà, per tant, que les produccions del país no solament bastin per a ells mateixos, sinó que també siguin adequades, per la seva qualitat i la seva quantitat, a aquells de qui es necessita.

-Sí.

-Llavors la nostra ciutat necessita més pagesos i artesans

-Sí, certament.

-I també, crec jo, més servidors encarregats d'importar i exportar cada cosa. Ara bé, aquests són els comerciants, oi?

-Sí.

-Necessitem, doncs, comerciants.

-Efectivament.

-I en cas que el comerç es faci per mar, caldran molts altres experts en assumptes marítims.

-Molts, sí.

[7] [Quin és l'origen de la societat i de l'Estat?]

XII. -I Dins de la ciutat, com canviaran entre ells els gèneres que cada un produeixi? Doncs aquesta ha estat precisament la finalitat amb la qual hem establert una comunitat i un estat.

-Es clar -va respondre- que comprant i venent.

-Aleshores això ens portarà un mercat i una moneda com a signe que faciliti el canvi.

-Naturalment.

I si el camperol que porta al mercat algun dels seus productes o qualsevol altre dels artesans no arriba alhora que els que necessiten comerciar amb ell, haurà de romandre inactiu en el mercat i desatendre la seva tasca?

-De cap manera -va respondre-, ja que hi ha qui s'adona d'això i es dedica a prestar aquest servei. A les ciutats ben organitzades acostumen a ser generalment les persones de constitució menys vigorosa i impossibilitades, per tant, per fer qualsevol altre ofici. Aquests han d'estar-se a la plaça i entregar diners a canvi de mercaderies a qui volen vendre alguna cosa i mercaderies a canvi de diners als que volen comprar.

-Heus aquí, doncs -vaig dir-, la necessitat que dona origen a l'aparició de mercaders a la nostra ciutat. ¿O és que no anomenem així els que es dediquen a la compra i la venda establerts a la plaça i traficants els que viatgen de ciutat en ciutat?

-Exactament.

-Ara bé, jo crec que encara falta una altra espècie d'auxiliars la cooperació dels quals no és certament gaire estimable quant a la intel·ligència, però que gaudeixen de prou força física per fer feines feixugues. Venen, doncs, l'ús de la seva força i, com que anomenen salari el preu que se'ls paga, reben, em sembla, el nom d'assalariats, oi?

-Sí.

-Aquests assalariats són, doncs, una mena de complement de la ciutat, segons el meu punt de vista. –També ho crec jo.

-Bé, Adimant, tenim ja una ciutat prou gran per ser perfecta?

-És possible.

-Doncs bé, on podríem trobar la justícia i la injustícia en aquesta ciutat? De quin dels elements considerats han pres el seu origen?

-No ho veig clar, oh, Sòcrates! -Va contestar-. Potser de les mútues relacions entre aquests mateixos elements.

Potser -vaig dir- tens raó. Però cal examinar la qüestió i no deixar-la. Primer de tot, considerem com viuran els ciutadans organitzats així. Quina altra cosa faran, si no és produir blat, vi, vestits i sabates? Es construiran cases; a l'estiu treballaran generalment mig nus i descalços i a l'hivern treballaran convenientment abrigats i calcats. S'alimentaran amb farina d'ordi o blat, que cuinaran o amassaran per menjar-se-la, servida en joncs o fulles netes, en forma de coques i pans deliciosos, amb els quals organitzaran banquets, ajaguts en llits naturals de carabassina i murtra, en companyia dels seus fills: beuran i, coronats de flors, i cantaran laudes dels déus, satisfets amb la seva

mútua companyia, i per por de la pobresa o la guerra no procrearan més descendència que aquella que els permetin els seus recursos.

[8] [Com s'evoluciona des d'un Estat bàsic (sa) a un Estat luxós enfebrat)?]

XIIL. Aleshores. Glaucó el va interrompre dient:

-Però em sembla que convides aquesta gent a un banquet sense cap companatge.

-És veritat -vaig contestar-. Me n'he oblidat; també tindran companatge: sal, evidentment, olives, formatge, i podran bullir cebes i verdures que són aliments del camp. De postres, els servirem figues, pèsols i faves, i torraran al foc murtons i glans, que acompanyaran amo glopets. Així, després d'haver viscut en pau i amb salut, moriran, naturalment, quan ja siguin molt grans i deixaran en herència als seus descendents una altra vida similar a la d'ells.

Però ell va respondre:

I si estiguessis organitzant, oh, Sòcrates, una ciutat de porcs, amb quins altres aliments els engreixaries si no fos amb aquests?

-Què cal, doncs, Glaucó? -vaig preguntar.

-El que és costum -va respondre. Cal, em sembla, que si no volem que portin una vida miserable, mengin ajaguts en llits i puguin agafar d'una taula viandes i postres com els que tenen els homes d'avui dia

-Ah! -vaig exclamar-. Ara me n'adono. No intentem solament. Pel que es veu, investigar l'origen d'una ciutat, sinó el d'una ciutat de luxe Potser no està pas malament, això, ja que examinant una ciutat pot ser que arribem a comprendre bé de quina manera neixen la justícia i la

injustícia a les ciutats. Amb tot, jo crec que la vertadera ciutat és la que acabem de descriure: una ciutat sana, per dir-ho d'alguna manera. Però, si voleu, observem també una altra ciutat atacada d'una infecció: no hi ha res que ens ho impedeixi. N'hi haurà, evidentment, que no s'acontentaran amb aquesta alimentació i aquest gènere de vida; importaran llits, taules, mobles de tota mena, menges, perfums, substàncies aromàtiques, cortesianes, lllaminadures, i tot de moltes classes diferents. Aleshores ja no es considerarà entre les coses necessàries només el que abans enumeràvem, la cambra, la roba i el calçat, sinó que hauran de dedicar-se a la pintura i el brodat, i caldrà procurar-se or, iveri i tots els materials semblants, oi?

-Sí -va dir.

-Cal, doncs, tornar a eixamplar la ciutat, perquè amb aquella, que era la sana, ja no en tenim prou. Caldrà que augmenti en extensió i adquireixi nous habitants, que ja no hi seran per fer oficis indispensables, com, per exemple, caçadors de tota mena i una plètorà d'imitadors, aplicats, uns, a la reproducció de colors i formes i conreadors, uns altres, de la música, és a dir, poetes i els seus auxiliars, com rapsodes, actors, ballarins i empresaris. També hi haurà fabricants d'articles de tota mena, particularment d'aquells que es relacionen amb els tocats de les dones. Necessitarem també més servents. O no creieu que caldran mes preceptors, nodrisses, institutius, cambres, perruquers, cuiners i mestres de cuina? I també necessitarem porquerols. D'aquests, no en teníem a la primera ciutat, perquè no calien, però en aquesta també seran necessaris. I també

necessitarem grans quantitats d'animals de tota mena, si és que la gent se'ls ha de menjar, oi?

-És clar.

-Amb aquest règim de vida, necessitarem, doncs, molts més metges que abans?

-Molts més.

[9] [Quines són les necessitats que haurà de cobrir la classe dels guerrers i dels guardians?]

XIV. -I també el país, que aleshores podia sustentar els seus habitants, resultarà petit i insuficient. No ho creus així?

-Així ho crec -va dir.

-Haurem, doncs, de retallar en profit nostre el territori veí, si volem tenir prou pastura i terra conreable, i ells faran el mateix amb el nostre si traspassen els límits del que és necessari i s'abandonen, també, a un desig d'limitada adquisició de riqueses?

-És molt inevitable, Sòcrates -vaig dir.

-Haurem, doncs, de guerrear com a conseqüència d'això? O què passarà, Glaucó?

-El que tu dius -va respondre.

I no diguem encara -vaig continuar- si la guerra produeix mals o béns, sinó solament que, en canvi, hem descobert l'origen de la guerra en allò d'on neixen les més grans catàstrofes públiques i privades que recauen sobre les ciutats.

-Exactament.

-A més, caldrà, estimat amic, eixamplar encara més la ciutat, però no una mica, sinó tant perquè pugui acollir tot un exèrcit capaç de sortir a campanya per combatre contra els invasors en defensa de tot el que posseeixen i d'aquells als quals fa poc ens referíem.

-Es que ells -va argüir- no poden fer-ho?

-No -vaig contestar-, si és que tenia valor la conseqüència a què vas arribar amb tots nosaltres quan donàvem forma a la ciutat, atès que vam estar d'acord, no sé si ho recordes, en la impossibilitat que una sola persona fes bé molts oficis.

-Tens raó -va dir.

-Es que no et sembla un ofici el del que combat en una guerra?

-vaig continuar.

-És clar que sí -va dir.

-Mereix, per ventura, més atenció l'ofici del sabater que el del militar?

-De cap manera.

-Recorda que al sabater no li deixàvem que intentés ser alhora camperol, teixidor o paleta; havia de ser només sabater perquè ens fes bé les tasques pròpies del seu ofici, i a cada un dels altres artesans els assignàvem també una sola tasca, la que els dictessin les seves aptituds naturals i aquella en què treballessin bé al llarg de tota la vida, i calia que s'abstinguessin de qualsevol altra ocupació i que deixessin passar l'ocasió oportuna per executar cada obra. I és que, per ventura, no és d'allò més important que també les coses de la guerra es facin tal com cal? O és que són tan fàcils que un camperol, un sabater o qualsevol altre artesà pot ser soldat alhora, mentre que, en

canvi, a ningú no li és possible conèixer prou el joc del jaquet o el dels daus si els practica de manera accessòria i sense dedicar-s'hi formalment des de petit? I n'hi haurà prou d'empunyar escut o qualsevol altra de les armes o instruments de guerra per estar en disposició de combatre el mateix dia en les files dels hoplites o d'una altra unitat militar, quan no hi ha cap estri que, pel simple fet d'agafar-lo, converteixi algú en artesà o atleta ni serveixi per a res a qui no hagi adquirit els coneixement de l'ofici ni tingui atresorada prou experiència?

-Si fos així -va dir-, no valdrien poc els estris!

[10] [Quines són les qualitats que han de posseir els guerrers i els guardians]

XV. -Per consegüent -vaig continuar dient-, com més important sigui la missió dels guardians, més necessari serà que es deslliguin absolutament de tota altra ocupació i que facin la seva feina amb la màxima competència i cura.

-Això és el que opino jo -va dir.

-Però no caldrà també una manera de ser adequada a aquesta ocupació?

-És clar.

-Llavors és missió nostra, em sembla, designar, si e en som capaços, les persones i les qualitats adequades per a la custòdia d'una ciutat.

-Missió nostra, en efecte.

-Per Zeus! -va exclamar-. No són petits els deures que ens hem posat! I, no obstant això, no podem fer-nos enrere mentre les nostres forces ens ho permetin.

-No podem, no -va dir.

-Creus, doncs -vaig preguntar-, que difereixen en alguna cosa per la seva naturalesa, amb relació a la custòdia, un gos de raça i un noi de noble llinatge?

-A què et refereixes?

-Que cal, crec, que l'un i l'altre siguin espavilats per adonar-se de les coses, ràpids per perseguir el que hagin vist i, també, vigorosos per si han de lluitar una vegada ho hagin atrapat.

-Certament -va assentir-, tot això és necessari.

-A més, han de ser valents, si es vol que lluitin bé.

-És clar.

-Però podrà, per ventura, ser valent el cavall, el goso qualsevol altre animal que no sigui fogós? No has observat que la fogositat és una força irresistible i invencible, que fa intrèpida i indomable davant de qualsevol perill tota ànima que n'estigui dotada?

-Ho he observat, sí.

-Aleshores, és clar quines són les qualitats corporals que ha de tenir el guardià.

-En efecte.

-I igualment, amb relació a l'ànima, ha de tenir, almenys, fogositat.

-Sí, també.

-Però si tenen aquest caràcter, Glaucó -vaig dir-, com vols que no es mostrin feroços els uns amb els altres i amb la resta dels ciutadans?

-Per Zeus! -va contestar-. No serà fàcil.

-Ara bé, cal que siguin amables amb els seus conciutadans, però ferotges amb l'enemic. I si no, no esperaran que vinguin uns altres a exterminar-los, sinó que ells mateixos seran els primers a destrossar-se entre si.

-És veritat -va dir.

-Què cal fer llavors? -vaig preguntar-. On trobarem un temperament plàcid i fogós alhora? Perquè, segons crec, placidesa i fogositat són qualitats oposades.

-Això sembla.

-Doncs bé, si una d'aquestes dues falta, no és possible bon guardià. Però com que sembla impossible conciliar-les, resulta impossible, també, trobar un bon guardià.

-Em temo que sí -va dir.

Vaig quedar perplex, però, després de reflexionar sobre el que acabàvem de dir, vaig continuar:

-Ens mereixem, amic meu, aquest entrebanc en que ens, trobem perquè ens hem apartat de l'exemple que ens vam proposar.

-Què vols dir?

-Que no ens hem adonat que en realitat hi ha caràcters que, contra el que creïem, reuneixen en ells aquests contraris.

-Com?

-És fàcil trobar-los en moltes espècies d'animals, però, sobretot, entre aquells amb els quals comparàvem els guardians. Suposo que has observat, com una de les característiques innates en els gossos de raça,

que no hi ha animals més mansos amb els de la família i aquells que coneixen, encara que amb els de fora passi el contrari,

-Ho he observat, en efecte.

-Llavors sí que és possible -vaig dir-, No perseguim, doncs, antinatural quan volem trobar un guardià així.

-Sembla que no.

XVI. -Però no creus que el futur guardià necessita encara una altra qualitat més? Que ha de ser, a més de fogós, filòsof per naturalesa?

-No ho entenc -va dir.

-Heus aquí una altra qualitat -vaig dir- que pots observar en els gossos: cosa, per cert, digna d'admiració en una bèstia.

-Què és?

-Que s'enfurismen en veure un desconegut, malgrat que no els hagin fet cap mal, i que fan festes a aquells a qui coneixen encara que mai no els hagi fet cap bé. No et sorprèn això?

-No me n'havia adonat fins ara -va dir- Però no hi ha dubte que es comporten així.

-Doncs bé, aquí se'ns mostra un fi tret de la seva naturalesa veritablement filosòfica.

-I com és això?

-Perquè -vaig dir--, per distingir la figura de l'amic de la de l'enemic, no es basen en res més que en el fet que una la coneixen i l'altra no. Doncs bé, no sentirà desig d'aprendre qui defineix el que és familiar i el que és aliè pel seu coneixement o la seva ignorància de l'un i l'altre?

-Ha de ser així -va respondre.

-Ara bé -vaig continuar-, no són el mateix el desig de saber i la filosofia?

-El mateix, en efecte -va convenir.

-Podem, doncs, admetre confiadament que, perquè l'home es mostri plàcid amb els seus familiars i coneguts, cal que sigui filòsof i àvid de saber per naturalesa?

-Ho admeto -va respondre.

-Així doncs, haurà de ser filòsof, fogós, veloç i fort per naturalesa qui hagi d'exercir a la perfecció el seu càrrec de guardià a la nostra ciutat.

-Sens dubte -va dir.

-Aquest serà, doncs, el seu caràcter. Però amb quin mètode els criarem i els educarem? I no ens ajudarà l'examen d'aquest punt a veure-hi clar en l'últim objecte de totes les nostres investigacions, que és com neixen, en una ciutat, la justícia i la injustícia? No podem ometre que sigui decisiu ni podem estendre'ns en divagacions.

Aleshores, va intervenir el germà de Glaucó:

-Evidentment, per part meva espero que el tema resultarà útil per als nostres fins.

-Llavors, estimat Adimant, no podem deixar-lo, per Zeus, encara que la discussió es faci una mica llarga -vaig dir jo.

-No, en efecte.

-Suposem que eduquem aquests homes com si tinguéssim prou temps per explicar contes.

-Cal fer-ho així.